

REFORMER I DET DANSKE SAMFUND EFTER REFORMATIONEN

Af Anker Thygesen
vilstrupvej4@gmail.com

De ændringer, der skete i reformationens kølvand, angik ikke kun troen og kirken. Den havde haft stor økonomisk betydning især i kraft af sine enorme jordbesiddelser. Den havde løst opgaver, som i dag klares af det verdslige samfund, f.eks. social- og sundhedsvæsen og uddannelse. Den havde haft del i den politiske magt og leveret uddannet personale til at styre landet. Så der var lagt op til flere forandringer, da den katolske kirke blev afskaffet.

I Europa var tiden omkring reformationen præget af økonomisk vækst, bl.a. på grund af øget international handel. I de danske byer var det især de store købmandsslægter, der nød godt af den stigende velstand. Afstanden mellem de rigeste og alle de andre blev større - også uden for byerne. I landbruget, der var livsgrundlaget for langt den største del af befolkningen, var det de største godsejere, der havde bedst mulighed for at få del i væksten. Det medvirkede til, at de kunne købe endnu mere jord. Den vigtigste ændring af ejendomsforholdene i de protestantiske lande var dog, at fyrsterne overtog kirkens ejendomme og indtægter. I Danmark ejede kirken op mod reformationen lidt mere end en tredjedel af al jord, så det var en kolossal tilvækst til kongens økonomi.

Til gengæld skulle der skabes et nyt økonomisk grundlag for de institutioner, der skulle overtage kirkens opgaver inden for uddannelse og social- og sundhedssektoren. Det skete bl.a. ved, at nogle af de fæstebønder, der tidligere havde betalt deres afgifter til kirken, nu skulle betale dem til bl.a. skoler og "hospitaller", som på den tid var en blanding af fattighus og alderdomshjem. I byerne fik magistraten ansvaret for disse offentlige opgaver. Det blev pålagt købstæderne at oprette og drive latinskoler, der ofte var ganske små undtagen i domkirkebyerne, hvor der var katedralskoler. På landet kunne fattige og uarbejdsdygtige få et tigergertegn, som gav dem lov til at tigge i hele sognet, og det blev degnens opgave at lære børnene om kristendommen, som den blev fremstillet i Luthers katekismus.

Meget af det tidligere kirkegods ude på landet blev bestyret af adelige lensmænd, som skulle betale en del af lenets indtægter til kongen. På længere sigt blev det også brugt som en reservekapital, der kunne sælges ud af, når kongen var i bekneb for penge, hvilket ikke var sjældent. På den måde blev mange af herreklostrene på landet med tiden omdannet til verdslige godser.

Brahetrolleborg på Fyn er et eksempel på, hvordan jordegods fik nye ejere efter reformationen. I 1172 blev der oprettet et kloster her - Holme Kloster. I 1536 blev det krongods, men blev snart solgt videre til en adelig ejer. Siden 1722 har det tilhørt slægten Reventlow. Herregården ses her fra sydvest. Klosterkirken er nordfløjen, og trods flere ombygninger er der også spor fra klostertiden i de andre fløje omkring en oprindelig helt lukket gård.

Kirkens politiske indflydelse var ophørt efter udrensningen af de katolske bisper, som havde haft sæde i Rigsrådet gennem århundreder. Det gjorde det lettere for Christian 3. at skabe kompromisser med de adelsmænd, der nu udgjorde hele Rigsrådet. Det har vel også hjulpet på deres samarbejdsvilje, at de havde set, hvad der var overgået bisperne, der havde modsat sig kongens ønske om at reformere kirken. Frem til indførelsen af enevælden i 1660 blev den danske politik udformet i skiftevis samspil og konflikt mellem adelen og kongen.

Regeringsapparatet blev også moderniseret. Kong Christians far, Frederik 1., havde bragt nogle embedsmænd med fra sin tid som hertug på Gottorp Slot, og de gav nye impulser til den eksisterende administration. Der opstod en civil embedsstand, og det juridiske fakultet på Københavns Universitet voksede mere end det teologiske. Den centraladministration, som vi kender i dag, var ved at vokse frem.

Også ude i landet blev administrationen reformeret. Størst betydning fik det, at antallet af hovedlen blev formindsket ved sammenlægninger. Hovedlensmændene var ikke kun bestyrere af krongods, men også myndighedspersoner - repræsentanter for kongen eller staten. Hovedlenene var en slags forløbere for senere tiders amter, og sammen med den voksende centraladministration medvirkede de til, at staten fik langt større indsigt i og greb om, hvad der foregik rundt om i landet. På det helt lokale plan fik staten også et nyt talerør og nye øjne og ører, da sognepræsterne blev kongelige embedsmænd.

De mange forandringer der skete i løbet af 1500-tallet - hvad enten de var direkte følger af reformationen eller havde andre årsager - har sat dybe spor i den efterfølgende udvikling af det danske samfund.

FAKTA

Forandringer under og efter reformationen:

- I kirken ændres læresætninger, gudstjenestens form og sprog, inventar og indretning og præsternes rolle. Kongen bliver deres øverste jordiske overordnede - ikke paven.
- I samfundet ændres ejendomsfordelingen, da kongen overtager kirkens jordegods. Købstæderne overtager social- og sundhedsopgaver og uddannelse fra kirken. Civile embedsmænd overtager den centrale administration.